

Kuldsõstar marjataimena ja tema Rápina aretised

Külmakindel ja kahjustajatele vastupidav kuldsõstar sobib koduaedadesse ilusa marjataimena

2-3 meetri kõrgust kuldsõstart (*Ribes aureum*) kasvatatakse peamiselt ilupõõsana. Tal on läikivad lehed, mis sügiseks kaunitult värvuvad ja kollased õied. Taim on külma- ja põuakindel. Pika puhkeperioodi tõttu ei ole talvised sulailmad talle ohtlikud. Mustad, pruunid või kollased iseäraliku maitsega marjad on samuti väärtuseks. Meie tavalised sõstra- ja karusmarjakahjustajad jätavad kuldsõstra puutumata. Seetõttu võiks ta olla koduaias tänuväärne ilus marjataim. Marjade saamiseks peaks kasvatama sellel eesmärgil aretatud sorte.

Kuldsõstra kollaste õite keskel olevad kroonlehed muutuvad õitsemise vältel punaseks.

Johannes Parksepp uuris Pollis Usbekistanis aretatud kuldsõstrasorte ja tegi valikut nende seemikute seast. Taime puudusteks marjataimena pidas ta ebastabiilset saagikust ning marjade ebahühtlast valmimist. Kui kuldsõstart koduaias ilutaimena kasvatada, millelt soovi korral söögiks marju noppida, siis pole nimetatud puudused olulised. Marjade saamiseks tuleks aeda istutada mitut sorti, et tagada risttolmlemine. Üht sorti kasvatades võib saak väikseks jääda.

Marju on hea kasutada värskena otse põõsast noppides. Neid saab säilitada sügavkülmas või hoidistada kompoti ja keedisena. Tülikas on marjade puhastamine marjavartest ja pikkadest kuivanud õisikujäänustest, mille käigus tikuvad marjad purunema. Marjade valmimise ajal esineb mõnedel kloonidel tumedamate laikudena mingi mikroorganismi kahjustus, mis rikub marjade välimuse, kuid muudab nad maitsetelt magusamaks. Kuldsõstar leiab oma tugeva kasvu tõttu kasutamist veel pookealusena, kui sõstraid ja karusmarja tüvitaimena kasvatada soovitakse.

Kuldsõstrast marjataimena ja tema võimalikust agrotehnikast on kirjutanud Robert Piir raamatus

"Vähemtuntud marjad Eestis" (2008). Seal on mainitud ka väheseid Eestis levinud sorte. Usbekistani sortide kõrval nimetab ta suurte ovaalsete marjadega Läti sorti 'Laila' ja oma aretustööd 'Linda'. Viimase on Robert Piir valinud mitme põlvkonna vältel parimate seemikute seast võetud seemet külvates. Tema raamatus Räpina kuldsõstraaretiste kohta kirjutatule tahan teha täpsustusi.

Räpina Aianduskooli õppehoone pargipoolse otsa juures kasvas enne selle ehitamist paarikümne meetri pikkune rida kuldsõstraseemikuid. Taimed kasvas üles õpetaja Adolf Vaigla 1949. aastal Mitšurinskis kogutud seemnetest. Need pärinesid ameerika sordi 'Crandall' seemikutelt saadud marjadest. 1973. aastal valisin koos toleaegete õpilastega kolm seemikut, millised nüüd kooli kollektsioonias kasvavad ja on Räpina aretusnumbritena levinud. Esmased taimekirjeldused avaldati ajakirjas "Aiandus.Mesindus" nr.1-1990. Marjad valmivad augustis.

Răpina 1 ('Radolf') põõsas on tugevakasvuline, suurte ümarate mustade marjadega.

Räpina 2 ('Rami') põõsas on tugevakasvuline, marjad pruunikasmustad, ümarovaalsed, kohati veidi kiiljad (külgedelt laiaks litsunud). Maitsetelt teistest magusamad.

Räpina 3 ('Raadu') põõsas on teistest nõrgema kasvuga ja allakaarduvate okstega. Marjad on pruunikasmustad, ümarovaalsed, teistest väiksemad, hapud. Annab rohkesti maasiseseid võsundeid.

Oluline on teada, et kuldsõstra juurtel pole lisapungi, millest arenevad juurevõsud, nagu vaarikal. Küll aga arenevad mõnedel vormidel maasisesed võsundid (nagu kibuvitsal), millised emataimest kaugemal mullast välja kasvavad ja mida taime paljundamiseks kasutada saab. Vanade põõsaste läheduses areneb seemiktaimi, mis pole sordiehtsad. Seepärast oleks parem paljundada kuldsõstart haljaspistikutega. Pistoksad juurduvad kehvasti.

J. Kivistik
24.01.-28.08.2012